

Откриване на конференцията от Тодор Кондаков*

**Уважаеми народни представители,
Уважаеми представители на държавните институции,
Уважаеми представители на дипломатическите мисии в България,
Уважаеми гости,**

Както е известно, енергоносителите традиционно се използват и като инструмент за прокарване на геополитически интереси, като това по ред специфични причини се отнася най-вече за природния газ. На свой ред, Югоизточна Европа, която е разположена сравнително близо до държавите, притежаващи най-големи запаси от този енергоносител: Иран, Русия, Катар, Туркменистан, Саудитска Арабия, Обединените арабски емирства, Ирак, Азербайджан и т.н. закономерно се разглежда като предпочитан маршрут на редица амбициозни проекти за доставка на природен газ на европейския енергиен пазар. От друга страна обаче, именно сблъсъкът на геополитическите интереси, и то най-вече на външни за региона сили, често води до провала на стратегически важни проекти за газопроводи, които при това се подкрепят от държавите в него, през чиято територия те би трябвало да преминат. В тази връзка ще спомена прекратените проекти за газопроводите "Набуко" и "Южен поток", или пък неясната съдба на друг смятан от мнозина за перспективен проект - този за "Турски поток". Затова сега се разчита на бъдещите доставки на природен газ от Азербайджан по планираните за изграждане Трансанадолски и Трансадриатически газопроводи и съответните интерконектори, както и на евентуални бъдещи доставки на газ от Иран, Туркменистан или дори от новооткритото в египетския шелф находище "Зохър". В тази връзка ще цитирам българския премиер г-н Борисов, който преди няколко седмици прогнозира, че в близка перспектива през страната ни ще се транзитират 25-30 млрд. куб. м природен газ годишно.

Без в никакъв случай да подценяваме тези възможности и съзнавайки огромното значение на диверсификацията на газовите доставки за Европа, включително за югоизточната и част, не бива да забравяме обаче, че газовите обеми, които Азербайджан ще може да осигури (и то най-рано през 2019) могат да покрият само половината от потребностите на Южна Италия, която е крайния им потребител, и трудно ще гарантират енергийната сигурност на държавите от Югоизточна Европа и, в частност, на България. Ще напомня също, че в момента добиваният в Иран природен газ се равнява на този, консумиран от неговата индустрия и от иранските домакинства. Почти целият добиван в Туркменистан газ пък вече е договорен с Китай, Русия и Иран. На свой ред Египет, в чиито шелф се намира находището "Зохър", през тази година е застрашен от газов дефицит. В същото време развитието на вътрешнополитическата ситуация в Турция поставя под известен въпрос сигурността на газовия транзит през територията на страната - така само в рамките на един месец, през лятото на 2015, там бяха взривени три ключови тръбопровода за транзит на енергоносители от Азербайджан и Иран. В крайна сметка, в момента, редица държави от Югоизточна Европа продължават да са силно зависими от руските газови доставки през територията на Украйна, която освен, че доскоро беше обхваната от гражданска война, днес разчита на средства от Европейския съюз и Международния валутен фонд за да плаща доставките на необходимия и природен газ, което едва ли ще продължава до безкрайност. От друга страна, периодичните изявления на руски официални лица, че Москва възнамерява да прекрати газовия транзит през територията на Украйна, макар и

да се възприемат от някои като блъф, императивно налагат на държавите от Югоизточна Европа да търсят алтернативни решения.

Между другото, на провела се на 3 септември 2015 в холандския град Васенаар конференция, организирана от Международната енергийна програма на Института Клингендал, старши анализаторът на Международната агенция по енергетика Родриго Шолтбах прогнозира, че обемът на добивания в Европа газ до 2020 ще намалее с 35 млрд. куб. м, а горе долу с толкова ще нарасне потреблението на този енергоносител. Тоест, тогава Европа ще се нуждае от допълнителен внос на 70 млрд. куб. м газ. Според Шолтбах, през 2020 руският газ ще покрива 29% от потребностите на континента (т.е. колкото и през миналата 2014), норвежкит - 22% (срещу 23% през 2014), газът от северноафриканските държави - 5%, а азербайджанският газ - само 1%. При това той акцентира върху факта, че Русия е единствения износител на тръбопроводен газ, който е в състояние съществено да увеличи обема на доставките в средносрочна перспектива. Ако това е вярно, то означава, че поне през следващите десетина години едва ли можем да очакваме радикална промяна по отношение диверсификацията на газовите доставки за Европа, за което можем само да съжаляваме. В същото време, докато реализацията на газовите проекти в региона на Югоизточна Европа се сблъсква със сериозни проблеми и препятствия, в Северна Европа те се осъществяват значително по-лесно, пример за което е функционирането на газопровода "Северен поток", въпреки изискванията на т.нар. Трети енергиен пакет на ЕС, както и подготвяното увеличаване обемите на доставяния по този маршрут природен газ, чрез изграждането на нов газопровод, условно наречен "Северен поток-2".

Наличието тази своеобразна "газова маргинализация" на Югоизточна Европа изглежда особено обезпокоително на фона на старта на проекта за създаването на Европейски енергиен съюз, в чиято основа би трябвало да бъде заложена именно солидарността и равнопоставеността между участниците в него.

В тази връзка бих искал да обърна внимание на един важен момент: основните запаси от природен газ в света се намират на територията на Евразийския суперконтинент (около 70% от всички газови запаси на планетата). Първото и второто място по газови запаси си поделят Иран и Русия, следвани от Катар и Туркменистан. С големи запаси от природен газ разполагат Азербайджан, Казахстан, Обединените арабски емирства и т.н. Тоест, основните газови запаси са концентрирани в ядрото на евразийското пространство, а повечето ключови потребители са разположени по неговата периферия. От чисто икономическа гледна точка, необременена от каквито и да било геополитически и национални съображения, балансът на газовия пазар може да гарантира бързото хармонично и стабилно развитие на всички евразийски пространства. Ако бъдат премахнати чисто политическите ограничения пред газовите доставки от всички възможни източници към всички възможни потребители, енергозависимите икономики на ЕС и Китай, които и без това са достатъчно активни, биха се сдобили с допълнителна стабилна основа за изключително интензивно постоянно развитие, т.е. с гаранция за бъдещ просперитет.

Либерализираният газов пазар в рамките на Евразийския суперконтинент и формирането на негова основа на единна газова енергийна система, обхващаща цялата гигантска територия на Евразия от Лисабон до Шанхай (разбира се, ако се абстрахираме от геополитическите и неикономически, т.е. негазови, фактори), би гарантирало оптимални условия за развитие на икономиката на всички евразийски държави. На практика обаче, това не се получава, напротив върви се към изостряща се енергийна конфронтация между Европейският съюз и САЩ, от една страна, и Русия - от друга, чиито измерения са особено очевидни именно в Югоизточна Европа.

Както е известно, по време на студената война руско-европейските отношения в газовата сфера се развиваха успешно, понеже до голяма степен бяха отделени от геополитиката. Днес те обаче се превръщат в неин заложник, което както посочва Пиер Ноел от Международния институт за стратегически изследвания във Вашингтон: "може да ни направи свидетели на истинска енергийна война между Русия и Европа, която ще бъде изключително вредна и за двете страни". Освен всичко друго, тази опасна тенденция работи за тясното икономическо и политическо обвързване на Русия и Китай и постепенното възстановяване на двуполусното разделение в света и възобновяването на "студената" конфронтация между Запада (в лицето на евроатлантическата ос) и Изтока (в лицето на потенциалния руско-китайски блок) с всички негативни последици от това за света, като цяло, и за Югоизточна Европа, в частност, защото до голяма степен обезсмисля стремежа на държавите от региона да се възползват от естествения процес на глобална интеграция в качеството си на незаобиколим посредник и мост между двете половини на планетата.

Именно на тези проблеми е посветена и днешната конференция, организирана от Българското геополитическо дружество и списание "Геополитика" с любезната подкрепа на Студентското дипломатическо дружество. Участниците в нея ще представят вижданията си за реализацията на различните газови проекти, касаещи страните от региона, както и възможностите за формулирането на обща европейска енергийна политика, която действително да отчита интересите на всички държави от континента и да гарантира енергийната им сигурност. Разчитаме представителят на Дирекция Енергетика на Европейската комисия да очертае стратегията на Европейския съюз за диверсификация на газовите доставчици и бъдещите инициативи в тази сфера.

Много важно е да си изясним възможностите регионът на Югоизточна Европа действително да се превърне в своеобразен газов хъб, като на територията му бъдат реализирани оптималния брой газопроводи, което не само ще гарантира енергийната сигурност на страните в него, но ще им осигури сериозни приходи от транзитни такси и, в по-общ план, ще повиши геополитическата им тежест на континента. Ще се опитаме също да очертаем параметрите на сътрудничеството между държавите от Югоизточна Европа в отстояването на онези проекти в газовата сфера, които те смятат за икономически ефективни, практически реализуеми и полезни за себе си. А също, как може да бъде гарантирана пълната им равнопоставеност с останалите европейски държави.

Като пожелавам успех на участниците в днешната конференция, давам думата на професор Нина Дюлгерова, темата на чиято презентация е: *"Геоенергийният модел на Черноморската сигурност"*.

**Секретар на Българското геополитическо дружество, главен редактор на списание „Геополитика“*